

**Виртуал хөрөнгийн салбараар дамжуулан мөнгө
угаах гэмт хэргийн чиг хандлага, технологийн
дэвшлийг ашиглан урьдчилан сэргийлэх арга зам**

Гүйцэтгэсэн:

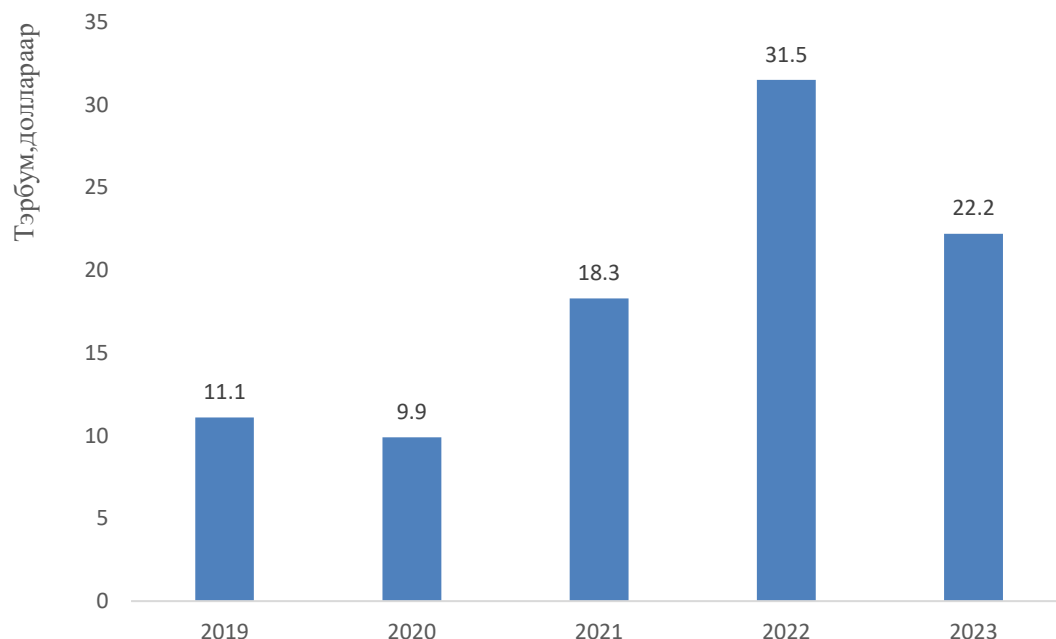
Г.Мишээл /СЭЗИС, Эрх зүй-4/

Э.Сугар /СЭЗИС, Эдийн засаг-4/

1. Удиртгал
2. Судлагдсан байдал
3. Онол, ойлголт
4. Судалгааны хэсэг
5. Дүгнэлт, санал зөвлөмж
6. Ашигласан материал

1. УДИРТГАЛ

Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх нь улс орны санхүүгийн салбарын тогтвортой байдал, эдийн засгийн өсөлт, хөгжилд сөргөөр нөлөөлж, цаашлаад дэлхийн санхүүгийн системд томоохон аюул заналхийлэл учруулж буй өндөр эрсдэлтэй үйл явдал юм. Иймд дэлхий нийтээр уг асуудалд анхаарлаа хандуулж, тохирох арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байна.

Зураг I. Угаагдсан гэж тодорхойлогдсон криптовалютын хэмжээ

Нөгөөтээгүүр, сүүлийн жилүүдэд дэлхий дахинаа технологийн дэвшил идэвхтэй явагдсанаар блокчэйн технологи, криптовалютын хэрэглээ нэмэгдэж, санхүүгийн шинэ боломжууд бий болж байгаа хэдий ч нөгөө талаар мөнгө угаах, хууль бус хөрөнгийг далд хэлбэрээр эргэлтэд оруулах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй холбоотой асуудлуудыг ч мөн үүсгэж байна.

Манай улсын хувьд, 2021 оноос эхлэн койн, токен нэрийн дор виртуал хөрөнгийн хэрэглээ эрчимжсэн бөгөөд одоогийн байдлаар тодорхой хэмжээнд эрх зүйн зохицуулалт бий болсон байгаа билээ. Гэсэн хэдий ч геополитикийн нөхцөл байдал болон ВХҮҮ-ийн үйл ажиллагааны эрсдэл зэргээс шалтгаалж МУТС гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үүднээс олон улсын байгууллагуудтай хамтын ажиллагаагаа бэхжүүлэх шаардлагатай. Түүнчлэн, сэжигтэй гүйлгээг илрүүлэх үр нөлөөг нэмэгдүүлэх, хэрэглэгчийн танилт, баталгаажуулалтын процессыг технологийн дэвшлийг ашиглан сайжруулах нь чухал ач холбогдолтой юм.

12 ВХҮҮ

42 Дотоодын виртуал хөрөнгө

603 Гадаадын виртуал хөрөнгө

1.96 их наяд төгрөгийн гадаад ВХ арилжаа

61.6 тэрбум төгрөгийн дотоод ВХ арилжаа

932,252 бүртгэлтэй харилцагч (давхардсан тоогоор)

Зураг II. 2024 оны байдлаар ВХҮҮ-ийн салбарын нөхцөл байдал

Зорилго

Уг ажлын зорилго нь виртуал хөрөнгийг ашигласан мөнгө угаах гэмт хэргийн олон улсын чиг хандлага, түүнтэй тэмцэх арга замыг судалж, технологийн дэвшлийг хэрхэн үр дүнтэй ашиглаж байгааг тодорхойлохын зэрэгцээ Монгол Улсын нөхцөл байдалд тохируулан дүгнэлт гаргаж, санал, зөвлөмж дэвшүүлэхийг зорилоо.

Зорилт 1

МУТС-тэй тэмцэх чиглэлээр олон улсад болон Монгол Улсад хийгдсэн судалгааны ажлуудтай танилцах.

Зорилт 2

Виртуал хөрөнгөөр дамжуулан мөнгө угаах гэмт хэргийн чиг хандлага, шинж тэмдгүүдийг тодорхойлох.

Зорилт 3

Олон улсын хэмжээнд урьдчилан сэргийлж буй жишээг тайлбарлаж харьцуулсан судалгааг хийж гүйцэтгэх.

Зорилт 4

Гарсан үр дүнг нэгтгэн боловсруулж дүгнэлт, санал зөвлөмж дэвшүүлэх.

Арга зүй

Өнөөгийн байдлын судалгааг авч үзэх ба орчин үеийн техник технологийг амжилттай нэвтрүүлэн хэрэглэж буй улсуудын жишээг авч харьцуулсан судалгааг хийж гүйцэтгэнэ.

2. СУДЛАГДСАН БАЙДАЛ

2. Судлагдсан байдал

Олон улсад хийгдсэн судалгаа Монгол Улсад хийгдсэн судалгаа

- ***Danial Dupuis, Kimberly Gleason (2020)*** нар нь криптовалютаар дамжуулан мөнгө угааж буй арга хэрэгсэл, түүнээс урьдчилан сэргийлэх аргачлалуудын талаарх судалгааг хийж гүйцэтгэсэн. Ингэхдээ Биткойн арилжааны ойролцоогоор 46% нь хууль бус үйл ажиллагаатай холбоотой гэж үзсэн бөгөөд ингэхдээ 6 арга замыг ашиглан мөнгө угааж байна гэж үзсэн. Түүнчлэн технологийн хөгжлийг даган өөрчлөгдөж буй нөхцөлд зохицуулалт нь уян хатан, дасан зохицох чадвартай байх шаардлагатай гэж дүгнэсэн.
- ***Ehi Esoimeme (2021)*** нь өөрийн судалгааны ажлаараа виртуал хөрөнгөөр дамжуулан мөнгө угаалтыг бууруулах, тодорхойлох, урьдчилан сэргийлэх арга замуудын талаар судалсан. Тэрээр ВХҮҮ нь эрсдэлд суурилсан арга хэмжээг хэрэгжүүлэх шаардлагатай буюу харилцагчийн баталгаажуулалт хийх, сэжигтэй үйл ажиллагааг тайлагнах, комплаенсийн тогтолцоог сайжруулах шаардлагатай гэж дүгнэсэн. Түүнчлэн \$2,000-аас дээш дүнтэй гүйлгээг сэжигтэй гүйлгээ гэж үзвэл зохистой гэж зөвлөжээ.

2. Судлагдсан байдал

Олон улсад хийгдсэн судалгаа

Монгол Улсад хийгдсэн судалгаа

- **Эрдэнэбатын Ганбаяр (2022)** нь өөрийн судалгааны ажлаараа МУГХ-тэй амжилттай тэмцдэг 3 улсыг сонгон авсан ба олон улсад энэхүү гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үүднээс хиймэл оюун ухаанд суурилсан платформыг түлхүү ашиглаж байна гэж үзсэн. Монгол улсад нэвтрүүлж болох хамгийн боломжит платформ нь Насдак компанийн машин сургалтад суурилсан платформ гэж тэрээр тодорхойлжээ.
- **Б. Айбек (2021)** нь “Мөнгө угаах гэмт хэрэг, түүнтэй тэмцэх арга барил, дэлхийн чиг хандлага” сэдэвт судалгааны ажилдаа “Олон улсад харилцагчаа таних блокчейн шийдэл, өндөр үнийн дүнтэй бэлэн мөнгөний гүйлгээг мэдээлэх, харилцагчийн баталгаажуулалтын систем зэрэг нь мөнгө угаахтай тэмцэхэд үр ашигтай, хамгийн ирээдүйтэй арга зам” гэж дүгнэсэн байна.

3. ОНОЛ, ОЙЛГОЛТ

- ФАТФ-ын нэр томъёоны тайлбар хэсэгт виртуал хөрөнгийг тодорхойлохдоо “Цахим хэлбэрээр арилжаалах, шилжүүлэх боломжтой төлбөрийн болон хөрөнгө оруулалтын зорилгоор ашиглаж болох цахим үнийн дүн” гэж тодорхойлсон байдаг.
- Дэлхийн дийлэнх улс оронд виртуал хөрөнгийг албан ёсоор мөнгөн тэмдэгт гэж хүлээн зөвшөөрөөгүй бөгөөд зөвхөн виртуал хөрөнгө хэрэглэгч дунд л төлбөр тооцооны хэрэгсэл болгон ашигласаар иржээ. Гэвч хамгийн анхны криптовалют болох Биткойн-ийг Эль Сальвадор улс хууль ёсны төлбөрийн хэрэгсэл болгож буйг зарласан нь анхны тохиолдол болж түүхэнд тэмдэглэгдсэн.
- Криптовалютын төлбөр нь мөнгийг банкаар шилжүүлэх, валютыг хооронд нь солих уламжлалт гүйлгээний хэлбэрээр бус тодорхой гүйлгээг онлайн мэдээллийн санд дижитал хэлбэрээр хадгалж, гүйлгээ хийж байдгаараа онцлогтой.

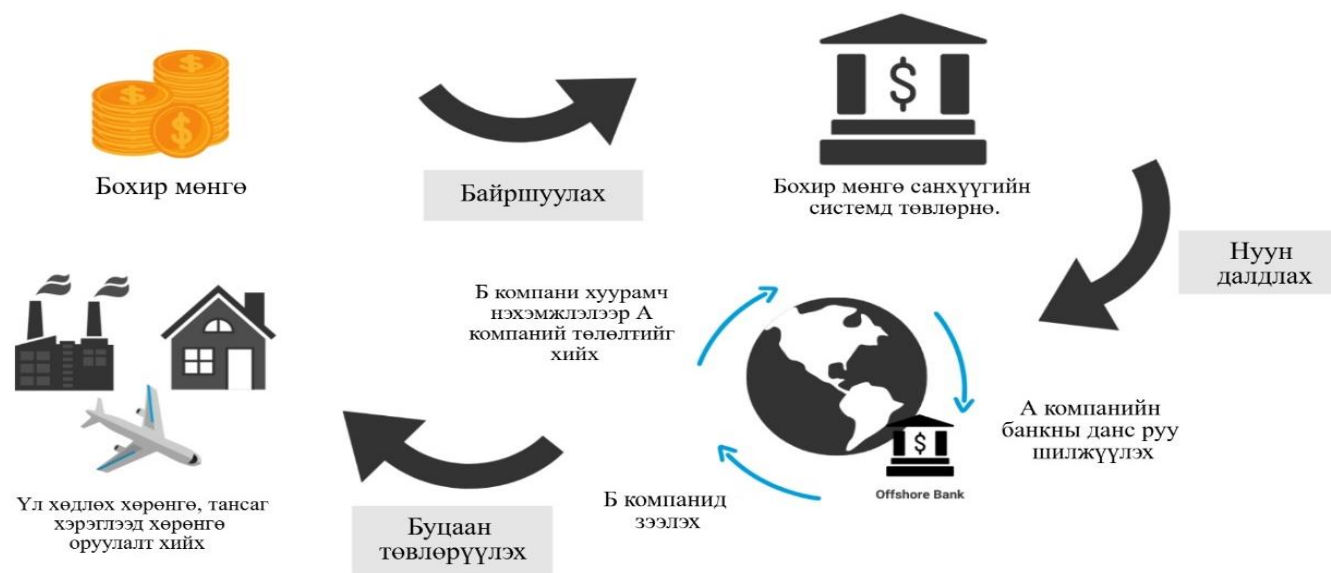
3. Онол, ойлголт

Виртуал хөрөнгө

Мөнгө угаалт

Регтек

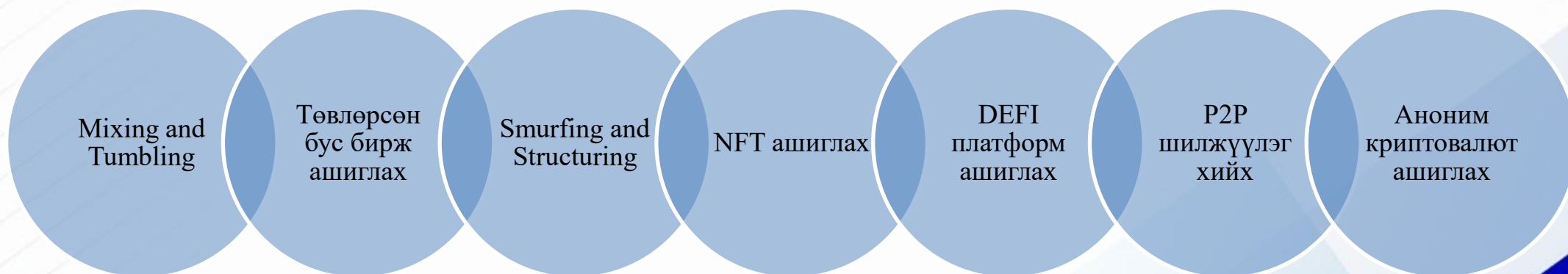
- "Мөнгө угаах" гэсэн нэр томъёог анх 1973 онд Уотергейтийн дуулианы үеэр ашигласан бөгөөд албан ёсны, хууль эрх зүйн анхны тодорхойлолт байхгүй, харин ярианы хэллэгээр хууль бус зүйлийг хууль ёсны хөрөнгө болгон хувиргах үйл явц гэж тодорхойлсон байдаг.
- Мөнгө угаах гэмт хэрэг нь дараах 3 үе шатыг дамждаг. Энэхүү үе шатын гол зорилго нь хууль бус хөрөнгийг санхүүгийн системд нэвтрүүлэх үйл явц юм.

Зураг III. Мөнгө угаах үе шат, цикл

3. Онол, ойлголт

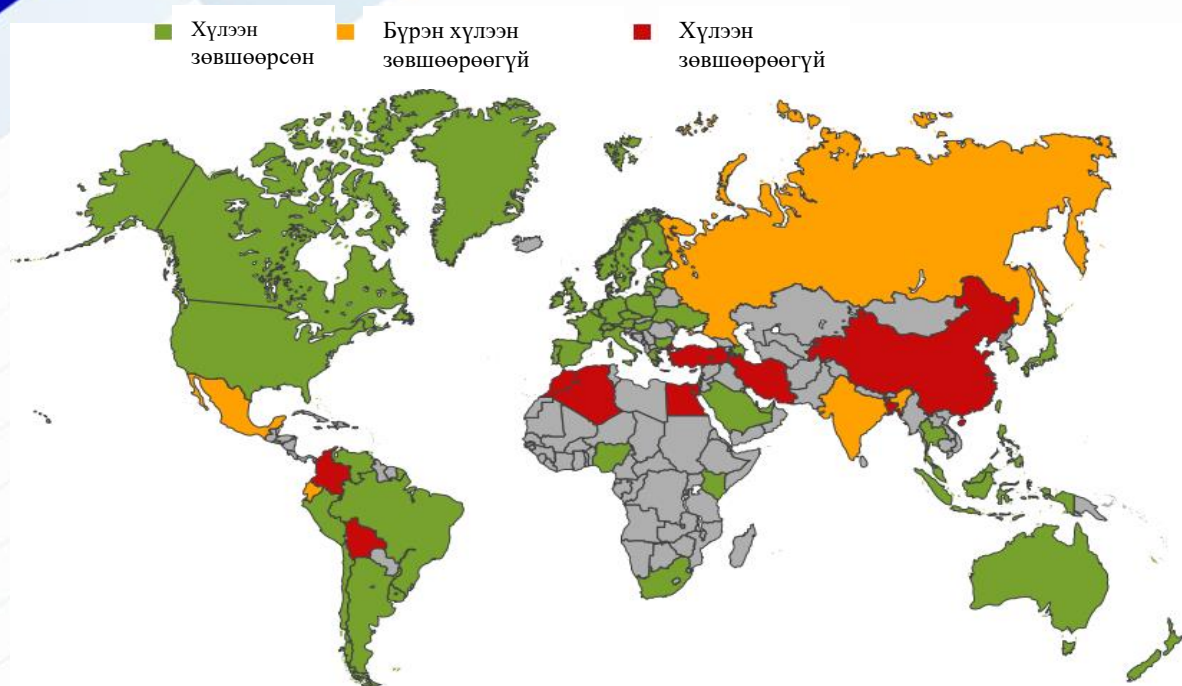
- Сүүлийн жилүүдэд дэлхий дахинд мөнгө угаах гэмт хэргийн гаралт тогтмол өсөх хандлагатай байна. Тухайлбал, The Chainalysis 2024 Crypto Crime Report-т дурдсанаар, 2024 онд криптовалют ашиглан хууль бус үйл ажиллагаа явуулж олсон орлогын хэмжээ ойролцоогоор 40.9 тэрбум ам.долларт хүрсэн бөгөөд цаашид энэ тоо 51 тэрбум ам.доллар болох магадлалтай гэж үзэж байна.
- Криптовалют болон бусад виртуал хөрөнгийг ашиглан мөнгө угаах гэмт хэрэг дараах үндсэн аргуудаар үйлдэгдэж байна. Үүнд:

Хүснэгт I. ВХ-өөр дамжуулан мөнгө угааж буй аргууд

- Регтек буюу зохицуулалтын технологи нь санхүүгийн байгууллагууд болон ВХҮҮ байгууллагуудад тулгарч буй асуудалд илүү үр дүнтэй, дагаж мөрдөх зохицуулалтын шийдлийг олгодог үйл явц юм. Регтек нь олон өгөгдлүүдийг нэгтгэн, цогц, эмх цэгцтэй стандарт бүхий тайланг эмхэтгэж чаддаг бөгөөд ВХҮҮ-д цаг хэмнэх, ажлын бүтээмж дээшлүүлэх, хурдтай ажиллах, төвөгтэй үйл явцыг түргэн шуурхай хийх боломжийг олгодог.
- КҮС буюу үйлчлүүлэгчийг таних болон мөнгө угаахтай тэмцэх тал дээр регтек шийдлүүд нь илүү их хөгжиж байна. Регтек гарч ирснээр ажиллах хүчний 10-15% нь зохицуулалтыг дагаж мөрдөхөд зориулагдаж, шинжээчид цаг хугацааны 90%-ийг зөвхөн мэдээлэл цуглуулах, зохион байгуулахад зарцуулдаг бол зөвхөн 10%-ийг мэдээлэлд анализ хийхэд зарцуулж, комплаенс, зохицуулалтын дэлхийн зарлага 270 тэрбум доллар болж буурсан байна. (Suresh, 2017)

4. СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

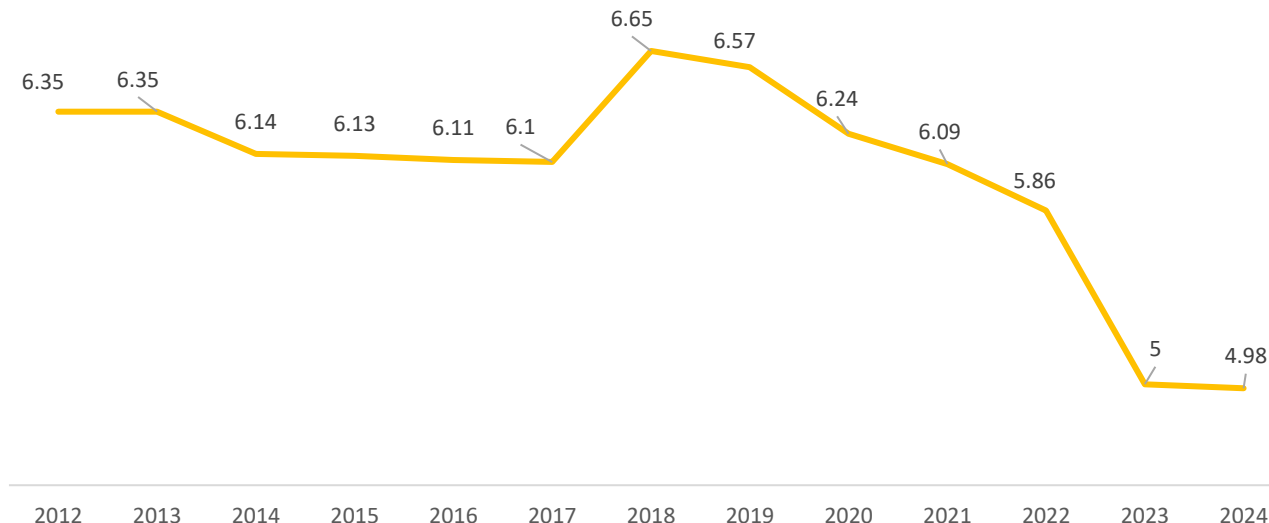
Зураг IV. Криптовалютыг олон улсад зохицуулсан байдал

Улс орнуудын хувьд криптовалютыг хуулиар зохицуулахад дараах үндсэн 3 хандлагад тулгуурлаж байгаа юм.

1. Эрсдэлтэй гэж үзэн шууд хориглох хандлага,
2. Эрх зүйн хувьд зохицуулалт хийлгүй хүлээх хандлага буюу сэндбокс (sandbox)
3. Эрх зүйн хувьд хүлээн зөвшөөрч хөхүүлэн дэмжих хандлагыг тус тус баримталж байна.

Хөгжиж буй улсуудын хувьд виртуал хөрөнгийг хэрэглэх тал дээр бүрэн дэмжсэн эсвэл үгүйсгэсэн байр суурьтай байгаа бол барууны ихэнх улсууд болон Азийн орнуудаас Япон, Сингапур зэрэг улс орнууд эдийн засгийн инновацыг дэмжих замаар бусад улсаас илүү уян хатан хандаж байна. Виртуал хөрөнгийг эрх зүйн хувьд хүлээн зөвшөөрч байгаа улс орнууд татварын хууль болон мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль, эсвэл аль аль хуулийн үйлчлэх хүрээнд багтаан зохицуулсан байдалтай байна

Базелийн индексээр 2023 онд Монгол Улсын үнэлгээ 5 байсан бол 2024 онд 4.98 гэсэн үнэлгээг авсан ба нийт 10 байраар сайжирч 93-т жагссан. Гэвч манай улс дунд зэргийн эрсдэлтэй орны ангилалд хэвээр байгаа бөгөөд 0-4 онооны үнэлгээ бүхий бага эрсдэлтэй орны түвшинд хараахан хүрээгүй байна.

Зураг V. Базелийн индекс

Манай улсын хувьд дараах хууль тогтоомжийн дагуу виртуал хөрөнгөөр дамжуулан МУГХ-тэй тэмцдэг байна. Үүнд:

- Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль
- Виртуал хөрөнгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн тухай хууль
- Урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны журам

Манай улсын хувьд 2024 оны байдлаар Санхүүгийн зохицуулах хороонд нэр бүхий 12 виртуал хөрөнгийн үйлчилгээ үзүүлэгч бүртгэлтэй байгаа бөгөөд 10 нь Виртуал хөрөнгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1-т заасан 5 үйлчилгээг үзүүлэхээр бүртгүүлсэн бол 2 нь 3 үйлчилгээг үзүүлэхээр бүртгэл хийлгэсэн байна.

2024 онд бүртгэлтэй 12 ВХҮҮ дээр давхардсан тоогоор нийт 932,252 харилцагч бүртгэлтэй байсан бөгөөд өмнөх оноос 1.2 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Гэхдээ нийт бүртгэлтэй харилцагчийн 49.3 хувь нь л баталгаажуулалт хийсэн байгаа нь баталгаажуулалтын арга хэмжээг илүү сайжруулах шаардлагатай буйг харуулж байгаа юм.

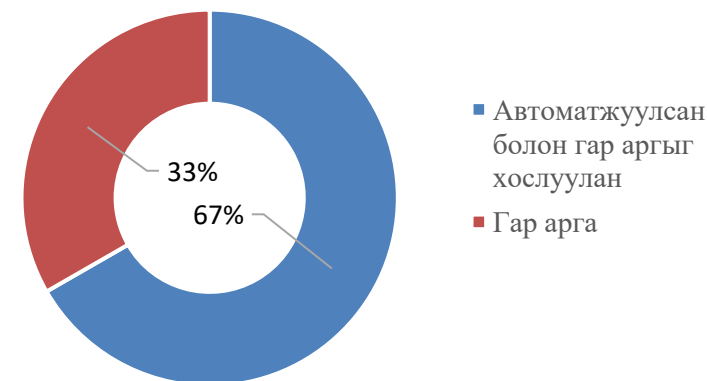
ВХ-ийн салбарын өнөөгийн байдал

	МУТС тэмцэх хяналтын системийн нэр (Regtech)	МУТС тэмцэх эрсдэлийн үнэлгээ
“Дижитал эксчейнж монголиа” ХХК	Trmlabs систем	Эрсдэл дундаж
“Койн хаб” ХХК	Crystal систем	Эрсдэл дундаж
“Айдакс” ХХК	Sumsab систем	Эрсдэл дундаж
“Нэйшнал трэйшир бит секьюрити” ХХК	Полакс систем	Эрсдэл бага
“Корэкс” ХХК	Elliptic систем Монпэп систем	Эрсдэл бага
“Икс мета” ХХК	Chainalysis систем Jumio систем	Эрсдэл дундаж
“Комплекс дижитал экосистем” ХХК	Дотооддоо систем хөгжүүлсэн.	Эрсдэл дундаж
“Чойжин алтекс” ХХК	BTSE систем	Эрсдэл бага
“Зоос дижитал эксчэйнж” ХХК	Дотооддоо систем хөгжүүлсэн.	Эрсдэл бага
“Капекс капитал” ХХК	Modulus систем	Эрсдэл бага
“Анд дэнөүд” ХХК	Elliptic систем	Эрсдэл бага
“Поверэд эй ди эм” ХХК	Fireblock систем Chainalysis систем	Эрсдэл маш бага

- ВХҮҮ нь МУТСТХ-д заасны дагуу шаардлагыг хэрэгжүүлж ажиллах тогтолцоо, автомат хяналтын системтэй байх бөгөөд тус 12 ВХҮҮ олон улсад хөгжүүлэгдсэн системийн эрхийг худалдан авч хэрэглэж байна.
- 2024 оны жилийн эцсийн байдлаар хийсэн үнэлгээний үр дүнгээр салбарын оролцогчдын 41.6% буюу 5 ВХҮҮ нь цаашид эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх шаардлагатай гэж үзсэн.

- 33.3 хувь нь сэжигтэй гүйлгээг гар аргаар хянадаг.
- 66.7 хувь нь сэжигтэй гүйлгээг автомат болон гар арга хослуулан ашигладаг гэж дүгнэгдсэн.

	2022		2023		2023 оныг 2022 онтой харьцуулсан өөрчлөлт
	Тоо	Хувь	Тоо	Хувь	
ВХҮҮ	161	6.13%	56	3.11%	-65.22%
Нийт	2626	100%	1799	100%	-31.49%

Тайлант онд мэдээлэх үүрэгтэй этгээд нийт 1,799 сэжигтэй гүйлгээ мэдээлсэн бөгөөд энэ нь 2022 онтой харьцуулахад 31.5 хувиар буурсан байна. Харин ВХҮҮ-ийн хувьд уг тоо 65.22 хувиар буурсан нь бусад салбаруудтай харьцуулахад маш өндөр үзүүлэлт бөгөөд үнэхээр МУТС-тэй холбоотой үйл ажиллагаа багассан уу?, эсвэл сэжигтэй гүйлгээг олж илрүүлэх чадвар, боломж дутмаг байна уу? гэх эргэлзээг үүсгэж байна.

Гурван улсын харьцуулсан судалгаа

Судалгааны ажлын хүрээнд мөнгө угаах, гэмт хэрэгтэй тэмцдэг 3 улсыг сонгон авсан ба тус улсууд МУГХ-ийн эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх үүднээс хиймэл оюун ухаанд суурилсан платформыг түлхүү ашиглаж байгаа бөгөөд зардлыг, цаг хугацааг хэмнэх, мэдээллийн чанарыг хадгалах зэрэг давуу талыг олгодог байна.

	ЭСТОНИ	АНУ	МОНГОЛ
ВХҮҮ-ийн тоо	118	64	12
Мөнгө угаахтай тэмцэх үр дүнтэй бодлогууд	- Мөнгө угаах гэмт хэргийн талаар мэдээлэл хүргэх ажилтан - KYC ба CDD - Валютын гүйлгээг хянах - Сэжигтэй гүйлгээг мэдээллэх	- Мөнгө угаах гэмт хэрэгтэй тэмцэх хөтөлбөр - KYC ба CDD - Валютын гүйлгээг хянах - Сэжигтэй гүйлгээг мэдээллэх	- Сэжигтэй гүйлгээг мэдээллэх - KYC ба CDD - Комплаенсийн сургалт хөгжил
Мөнгө угаахтай тэмцэж буй хууль тогтоомж	- Мөнгө Угаах гэмт хэрэгтэй тэмцэх тухай хууль - Олон улсын хориг арга хэмжээний тухай хууль (2019) - Европын Холбооны 2015/849 тоот Удирдамж	- Банкны нууцын тухай хууль (1972) - Мөнгө Угаах гэмт хэрэгтэй тэмцэх тухай хууль (1986) - Патриот-ын тухай хууль (2001)	- МУТСТТХ - ВХҮҮТХ - Урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны журам
Виртуал хөрөнгийн мөнгө угаалттай тэмцдэг гол байгууллага	- Estonian Financial Intelligence Unit - Estonian Financial Supervision and Resolution Authority	Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN)	- Санхүүгийн мэдээллийн алба - Санхүүгийн зохицуулах хороо
Мөнгө угаалттай тэмцэх программ хангамж	- Veriff - Vespia гэх мэт	- Chainalysis - Elliptic - Alessa гэх мэт	Олон улсуудын программийг авч ашигладаг.

5. ДҮГНЭЛТ, САНАЛ ЗӨВЛӨМЖ

Энэхүү судалгааны ажлын хүрээнд виртуал хөрөнгийн салбараар дамжуулан мөнгө угаах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, хяналтын тогтолцоог сайжруулах арга зам, боломжийг эрэн хайх, олж нээхийг зорилоо. Судалгааны үр дүнд, олон улсын ВХҮҮ байгууллагууд МУГХ-тэй тэмцэх зорилгоор регтек компанитай хамтран ажилладаг бөгөөд тэдгээрийн санал болгож буй платформоор дамжуулан мөнгө угаахаас урьдчилан сэргийлэн ажиллаж байна.

Манай улсын хувьд ВХҮҮ-ийн тоо бусад улстай харьцуулахад бага байгаа нь энэхүү салбар дөнгөж хөгжиж буйг харуулж байгаа бөгөөд геополитикийн нөхцөл байдал, хөгжиж буй салбарын зохицуулалтын хангалттай бус байдал зэргээс хамааран МУТС эрсдэл байсаар байна. Түүнчлэн, хэд хэдэн байгууллагын тайланд дурдсанаар, ВХҮҮ-ийн сэжигтэй гүйлгээг мэдээлэх, хэрэглэгчдийн баталгаажуулалт, танилт хангалттай бус байгаа нь ашиглаж буй программ хангамж, систем, арга аргачлалыг улам сайжруулах шаардлагатайг харууллаа.

ВХҮҮ-ийн хувьд мөнгө угаахтай тэмцэх зорилгоор ашиглаж буй хяналтын системийг сайжруулан ажиллах нь өндөр ач холбогдолтой. Мөн үр ашиг, зардал талаас нь авч үзвэл, олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн системийг нийтээр нэгдэн ашиглах нь олон улсын жишээн дээр оновчтой байна. Нөгөөтээгүүр, урт хугацаандаа, хиймэл оюун ухаан, регтекийн шийдэлд суурилсан мөнгө угаахтай тэмцэх шинэ платформ дотооддоо хөгжүүлэх боломжтой гэж үзлээ.

Судалгааны үр дүнд тулгуурлан дараах санал, зөвлөмжүүдийг судлаачдын зүгээс өгч байна.

- ВХҮҮ нь харилцагчаа танин мэдэх, харилцагчийн зохих шалгалт, гүйлгээний хяналт, комплаенсийн үйл ажиллагааг улам сайжруулах.
- Монгол Банкны СМА-ны сэжигтэй гүйлгээний тайлан хүлээн авах үйл явцыг хиймэл оюун ухаан, машин сургалтад суурилан улам түргэн шуурхай авах боломжийг нэмэгдүүлэх.
- Монгол Улсад үйл ажиллагаа эрхэлж буй ВХҮҮ хяналтын системдээ ашиглаж буй программ хангамжийг сайжруулах, хэрэглэгчийн баталгаажуулалт, КҮС-г хялбарчлах.
- Нэгдсэн мэдээллийн санг хөгжүүлж, нэгдсэн хяналтын системийг ашиглах.
- Урт хугацаанд, дотоодын хяналтын системийг хөгжүүлж ашиглах.

АНХААРАЛ ХАНДУУЛСАНД БАЯРЛАЛАА

- Монгол улсын эрүүгийн хууль, 2015
- Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль, 2013.
- Виртуал хөрөнгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн тухай хууль, 2021.
- Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2019 оны А-26 дугаар тушаалын хавсралт, Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны журам, 2019.
- Америкийн Нэгдсэн Улсын Банкны Нууцлалын Хууль
- Америкийн Нэгдсэн Улсын Патриотын тухай хууль
- Эстони улсын мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль, 2017
- Европын холбооны Кripto хөрөнгийн зах зээлийн тухай зохицуулалтын журам, 2023
- Б.Айбек, Мөнгө угаах гэмт хэрэг, түүнтэй тэмцэх арга барил, дэлхийн чиг хандлага, Шүүх эрх мэдэл, 2021 он, № 4.
- Э.Амирлан, М.Мөнгөнзул, ВХ-ийн салбараар дамжуулан мөнгө угаах гэмт хэргийн чиг хандлага, 2024
- Г.Хишигдалай Б.Хүслэн, Виртуал хөрөнгийн салбараар мөнгө угаах гэмт хэргийн чиг хандлага түүнийг монгол улсын эрүүгийн хуулиар зохицуулах асуудал, 2024
- Эрдэнэбатын Ганбаяр, Мөнгө угаах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх дижитал шилжилтийн нөлөө, 2022
- М.Маралмаа, Б.Мягмарсүрэн, Монгол Улс дахь виртуал хөрөнгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн хүрээнд тавигдах мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх эрх зүйн зохицуулалт, 2023

- Соронзонболдын Удамзаяа, Финтекийг ашиглан мөнгө угаах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, хяналтын тогтолцоог сайжруулах нь, 2021
- Санхүүгийн зохицуулах хороо, Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх гарын авлага, 2019.
- Монголбанк, Санхүүгийн мэдээллийн алба, Сэжигтэй гүйлгээний тайлан мэдээлэх гарын авлага, 2021.
- Kolachala, K., Simsek, E., Ababneh, M., & Vishwanathan, R., SoK: Money laundering in cryptocurrencies, 2021
- Daniel Dupuis, Kimberly Gleason, Money Laundering with Cryptocurrency: Open Doors and the Regulatory Dialectic, 2020
- Ehi Esoimeme, Identifying and reducing the money laundering risks and vulnerabilities associated with virtual assets, 2021
- Economic Analysis of Cryptocurrency Backed Money Laundering
- Gabrielle Chasin Velkes, International anti-money laundering regulation of virtual currencies and assets, 2020